

Letní škola Attingham

Putování a objevování anglických historických zahrad a parků

Inka TRUXOVÁ

1

2

V rámci programu Attinghamské letní školy se mi podařilo uskutečnit v roce 2006 během tří náročných týdnů cesty za bližším poznáním asi tři desítek historických objektů na rozsáhlém území Anglie. Protože není zdaleka možné popsat všechna zkoumaná místa a areály, vybírám pouze některé jejich zástupce. Princip studijního třítydenního pobytu je každoročně obdobný. Jeho frekventanty se stávají odborníci převážně z USA a doplňují je Evropané, celkem se jedná asi o čtyřicet pět lidí různých profesí, jimž není oblast historických budov a jejich areálů neznámá. Program je nejen naplněn návštěvami vlastních objektů, které jsou většinou detailně zkoumány, ale obohacují je i tematicky zaměřené přednášky trvající mnohdy až do pozdních hodin.

Tvorba zahrad a parků byla i na našem území formována anglickými vlivy. Dříve slavné, zejména zámecké zahrady a parky vykazují v dnešní době mnoho problémů (kompozičních, materiálových a funkčních), které je třeba v rámci jejich obnovy řešit, proto bylo důležité získání zahraničních, již osvědčených zkušeností. Příležitost bližšího poznání anglických historických parků a zahrad, které mají ve většině případů to velké štěstí, že jejich

vývoj zůstal po staletí přirozený a kontinuální, byla pro mne velmi cenná.

Z objektů a jejich areálů studovaných v první části anglického pobytu v Sussexu bych ráda vydvihla Petworth Park, reprezentující The National Trust, jenž od roku 1947 spravuje toto rozsáhlé území. Park má rozlohu 280 ha a je unikátním příkladem výborně zachované anglické krajinářské úpravy navržené slavným představitelem své doby, Lancelotem „Capability“ Brownem. Dnešní management mnohdy jen stěží balancuje mezi potřebami údržby historického parku (jenž je zde i součástí krajiny), ochranou přírody, nezbytností vyrovnaného chodu hospodářství na pozemcích areálu a zabezpečením pro tisíce zdejších návštěvníků. Místo bylo kultivováno již od 12. století a postupně zde vznikala pravidelná zahrada, ovocný sad, plochy na bowling, vycházkové pěší trasy, rybníky, stáje a obora pro zvěř. Nejzajímavější úpravu pozemků však vytvořil až Lancelot II. hraběte z Egremontu a pracoval zde v letech 1751–1764. Brownovým největším přínosem pro kompozici parku bylo vytvoření serpentinové po-

3

Autorkou všech fotografií je Inka Truxová. / The author of all photos is Inka Truxová.

Obr. 1. Flintham Hall, kresba stavu v roce 1852 se stavbou skleníku, po úpravách. / Flintham Hall, a drawing depicting the condition as of 1852 with the construction of the glasshouse, after reconstructions.

Obr. 2. Flintham Hall, dnešní stav průčelí domu včetně skleníku (vpravo). / Flintham Hall, contemporary condition of the facade, including the glasshouse (on the right).

Obr. 3. Flintham hall, hlavní pohledová osa od vchodu domu přes příkop ha-ha do volné krajiny. / Flintham hall, the main view axis from the entrance via the ha-ha moat towards the open landscape.

doby jezera, jež vzniklo přehrazením několika menších rybníků a dodnes je napájeno původním systémem, tedy více než kilometr dlouhým vyzděným podzemním kanálem, do něhož se sbírá voda z okolní kopcovité krajiny v západní části parku. Toto velkolepé dílo je nejhodnější obdivovat z vrcholových partií nad vymodelovanou přehradou, odkud vyniká jak velikost vodní plochy, tak její zvládnutý tvar. K tomu bylo zapotřebí přesunu 47 000 tun země a 17 000 tun jílu k utěsnění dna jezera. Kolem se rozkládají terénní modelace parku, kde se jakoby náhodně objevují tzv. clumps – komponované skupiny stromů či keřů – a tato scenerie rámuje ty nejužasnější pohledy na rodinné sídlo s dlouhou frontou západní fasády. Dnes stále ještě najdeme v bezprostředním okolí domu zbytky pravidelně řešené úpravy (jednalo se o barokní úpravu z pozdního 17. století s využitím rostlin holandské proveniencí), jejich převážná část však zmizela při Brownových úpravách. Ponechány či citlivě přesázeny byly cenné a kompozičně zajímavé dřeviny, které Brown mistrně využil v celém areálu a dodnes je lze obdivovat. Jedná se zejména o duby, kaštanovníky, buky, javory a lípy. Pravidelná a přírodně krajinářská část jsou odděleny mohutným příkopem ha-ha a místy i ozdobným oplocením. Tento předěl, nutný k zamezení přístupu zvěře do bezprostředního okolí domu, však není z dálkových pohledů vůbec vnímatelný. Rozsáhlé (několik tisíc kusů) stádo daňků je už po staletí kompozičním oživením dokonale zvládnutých úprav, které jsou naprosto učebnicovým příkladem Brownovy práce se všemi drobnými hájky stromů rozestými po vrcholcích terénních vln, doplněných promodelovanými pásy dřevin bravurně kryjícími kilometry ohradních zdí tak, že se park stává součástí okolní přírody. Při studiu plánových podkladů lze velmi dobře porovnat, co vše se podařilo Brownovi realizovat. Byla toho většina a jako obvykle dokázal části původních dispozic včetně staveb zcela „smést“ z map a nahradit je novým, elegantním řešením.

Takto založená kompoziční úprava byla následně ještě doplněna například za III. hraběte z Egremontu. V parku se objevily samostatně stojící kamenné vázy urnovitého tvaru (17. století) a byla postavena drobná stavba pro úschovu loděk, odtud také slavný malíř J. M. W. Turner maloval několik svých proslulých obrazů. Jeho ateliér lze dnes v domě navštívit. Majitelé areálu v 19. století přidali další zajímavou drobnou stavbu v podobě opevněné věže, jež sloužila pro vyhlídky a jako kompoziční bod viditelný z domu, respektive paláce. I dnes je možné ze všech vyvýšených míst v parku plně vychutnat veškeré výhledy po malebném kraji v okolí.

Přestože v současnosti jednu část rodinného sídla obývají potomci původních majitelů (lord a lady Egremontovi), byl v nedávné době The National Trust požádán o umožnění vybudování nové privátní zahrady v těsném sousedství domu. Po řadě diskusí byl záměr povolen, dokonce se jedno z oken stalo dveřmi a vznikla nová, leč střídáma úprava, respektující charakter okolí. Přes počáteční nedůvěru k tomuto novému přírůdku 21. století jsem po průzkumu nových kompozičních dosadeb byla nucena přiznat, že se jedná o citlivý zásah, jenž nebude v rámci celku téměř vnímán a může sloužit jako vhodný příklad, jak vyhovět potřebám současnosti a nepoškodit autenticitu místa. I když byla převážná část parku v roce 1987 silně poškozena vichřicí, daří se provádět systematickou obnovu klíčových skupin dřevin a dojem z přírodně krajinářské „brownovské“ kompozice tak zůstává zachován.

Na cestě z jihu na sever do hrabství Derbyshire a Nottinghamshire, kde probíhalo naše poznávání ve druhém týdnu Attinghamské letní školy, jsme mohli vidět malebnou opevněnou stavbu – Broughton Castle v hrabství Oxfordshire, který je po staletí domovem lorda a lady Saye and Sele. Tento areál jsem vybrala jako ukázkou příkladné obnovy zahrady u tradičního záměčku původně ze 14. století, přestavěného v 16. století, jenž si zachoval po všech stránkách svůj tajemný výraz a pro romantický vzhled je také oblíben filmáři. Interiéry skrývají mnohé skvosty, například unikátní domácí kapli, jež je jednou z nejlépe dochovaných v zemi, s originálním kamenným oltářem.

Záměček je oddělen od okolní venkovské přírody vodním příkopem a na jeho jižní straně najdeme zahradu obehnanou vysokou kamennou zdí, která je členěna do jednotlivých „zelených pokojů“ s pravidelnými tvary ornamentů. Ze zelených střihaných plůtků se přelévají barvy bohatých sesadeb květin. Zahradní úpravy v podobě modernějších záhonů po obnově ze 70. let 20. století se však jakoby rozlévají za zdi, kde zdobí a podtrhují idylickou stavbu. Veškeré práce tady zvládne jeden zahradník (Chris Hopkins) s pomocí paní domu, a ačkoli je to starší dáma, rádi vyhoví případnému zájmu z řad studentů, kteří sem přicházejí. Zajímavostí kolem zahrady je hned několik, vznikla v roce 1880 v místech bývalé kuchyně ze 16. století. Záhony jsou plně velmi starých odrůd růží, například Rosa „Heritage“, Rosa „Gruss an Achen“, Rosa „Felicia“ a mnoha dalších, to vše doplněno rozličnými trvalkami a keři. Současný styl úpravy je založen na doporučeních Američana Lanninga Ropera (z roku 1970), v nichž pokračoval zahradník Bert Dancer

a od roku 1980 je rozvíjí další Američan – Randal Anderson. Tato drobná zahrada byla krásným příkladem, že lze vždy najít a vhodně skloubit původní s moderním a dobře zvolenými sesadbami a jednotlivými druhy rostlin zvládnout i náročnější údržbu v malém obsazení.

Další zastavení je věnováno opět areálu spravovanému The National Trust – velkolepé Kedleston Hall v hrabství Derbyshire –, jedné z nejranějších a nejlepších prací architekta Roberta Adama v 18. století. Adam tvořil v tehdy tolik obdivovaném a napodobovaném palladiánském stylu. Rodina Curzonů vlastní zdejší půdu od dob Normanů, pro dnešní podobu domu byl však nejdůležitější sir Nathaniel Curzon (1726–1804), I. lord Scarsdale, který panství zdědil v roce 1758 a o rok později začal pracovat s architektem Matthewem Brettinghamem, jehož poté doplnil James Paine. V roce 1758 byl Curzonům představen Robert Adam, který zaujal svými návrhy ovlivněnými Palladiem a římskými inspiracemi. Od předchozích dvou architektů převzal hlavní návrhy, doplnil je vlastními a rozvinul k dokonalosti.

U stavby Kedleston Hall najdeme mnoho podobností s nedalekým slavným zámekem rodiny Cavendishů v Chatsworthu. Stavba Kedleston Hall reprezentovala rivalství mezi Toryi a Whigy, tedy konzervativci a liberály. Dům byl dokončen roku 1765, vždy byl považován za výjimečný a od počátku v něm návštěvníci byli správcem domu provázeni. Vstupní a zároveň centrální část – mramorová hala – byla vždy chápána jako „chrám umění“ a rodina nikdy nebydlela v celém domě, určeném především k reprezentaci, ale pouze v severovýchodním křídle. Architekt Adam navrhl nejen vlastní stavbu domu včetně interiéru, ale také veškerou drobnou architekturu v celém areálu, a to do nejmenších detailů, na které bedlivě dohlížel. Díky němu mohl vzniknout mistrovský klenot architektury 18. století. Vzhledem k nedostatku finančních prostředků následovníků I. lorda Scarsdala zůstala stavba zachována bez následných modernizací. Severní, vstupní průčelí je i nadále nejgrandióznější palladiánskou fasádou v Británii a centrální část jižní fasády se pyšní inspirací v Konstantinově římském oblouku. Zahrada domu je dodnes výhradně privátním územím rodiny a z její historie je nutné zmínit následující údaje: V období 1721–1726 tady zaměstnával John Curzon královského zahradníka Charlese Bridgemana, který vytvořil velkolepou pravidelnou zahradu na jižní straně domu, jež však po čtyřiceti letech vymizela. V souvislosti se zahradou je zajímavé, že Robert Adam byl původně pověřen obnovou zahrady a parku, a tak zalo-

Obr. 4. *Broughton Castle, geometrická úprava parteru zahrady v prostoru bývalé kuchyně. / Broughton Castle, geometric arrangement of the parterre of the garden in the space of the former kitchen..*

Obr. 5. *Broughton Castle, detail uspořádání pravidelné zahrady. / Broughton Castle, detail of the arrangement of the symmetric garden.*

Obr. 6. *Broughton Castle, vodní příkop-součást opevnění domu a scenérie okolní přírody. / Broughton Castle, the moat – a component of the fortification of the house and the scenery of the surrounding landscape.*

Obr. 7. *Petworth House, příkop ha-ha, oddělující pravidelnou část zahrady a přirodně krajinný park. / Petworth House, the ha-ha moat dividing the symmetrically designed garden from the part arranged as a landscape.*

4

5

6

7

žil okrasnou zahradu na jižní a západní straně domu s rozsáhlým trávníkem a příkopem ha-ha (skrytým příkopem). V této době byla také založena dnes již neexistující květinová ohrazená zahrada na jižní straně kostela. Architekt Adam vytvořil pro zahradu i ornamentální výzdobu. Prostor byl doplněn o kopii medicejského lva na podstavci a později i o neoklasicistní vázu urnovitých tvarů na počest básníka 17. století Michaela Drytona. V roce 1775 vznikla hexagonální stavba letního domku a v roce 1799 oranžerie (dle návrhu architekta asistenta Georga Richardsona). Prostor zahrady se vyvíjel, leč rastr pravidelných úprav se stíral. V roce 1919 byly vedeny konzultace se slavnou dvojicí designerů Edwinem Lutyensem a Gertrudou Jekyll, k realizaci však pro vysokou cenu nedošlo. V letech 1922–1924 tak byla oslovena pouze lokální zahradnická firma William Barron and Son, která dala základ dnešní úpravě a na přání tehdejšího majitele z rodu Curzonů měla za úkol odstranění aster. Ve 20. letech 20. století tady také vznikla lodžie, a to přestavbou z někdejších hospodářských budov.

Pokud jde o park, byl naplněn chlapecký sen I. lorda ze Scarsdale, neboť byl vytvořen idylický vzhled parku z okolní přírody, dnes vnímaný jako velmi přirozený. Tato přeměna se podařila i proto, že byla odstěhována vesnice ležící příliš blízko domu. Opět i zde lze nalézt paralelu s blízkým Chatworthem, kde Lancelot Brown obdobně odstranil vše, co mu stálo v jeho kreativní cestě. Unikátnost tkví v tom, že se Robertu Adamovi po-

dařilo jak vytvořit vlastní stavbu domu, tak i formovat její okolí se všemi detaily. Hlavní vstup do parku je ze severovýchodu a odtud jsou vedeny i hlavní pohledové osy směrem k domu. Mezi domem a parkem dodnes zaujme kované oplocení s branami (autorem byl Benjamin Yates z Derby), které zabráňovalo vstupu vysoké zvěře na pozemky u domu. Pohledy od severní fasády domu byly koncipovány na sérii vodních ploch – jezer propojených kanálem –, které nahradily původní Bridgemanovu pravidelnou zahradní úpravu. Horní a Prostřední jezero jsou oddělena mostem (autorem je R. Adam), pod nímž padá velkolepá vodní kaskáda. Most sám o sobě vytvořil výbornou pozorovací plochu pro vnímání severní vstupní fasády (inspirací pro most se stala obdobná stavba Jamese Paineho z roku 1762 v Chatsworthu). Robert Adam byl i autorem dalších drobných staveb rozestých v areálu, jako je Rybářský pavilon z let 1770–1772 vytvořený u Horního jezera pro lorda Curzona, aby mohl chytat ryby, chráněn před deštěm i sluncem (zachování bílé barvy kůže bylo v 18. století módou). V přízemí stavby byla lázeň pro koupel a místo, odkud mohla vyjet loďka. Z roku 1759 pochází další stavba u Prostředního jezera – dům pro koupání –, který byl již tehdy otevřen lidem pro lázeňské využití. Okolí Keddestone Hall mívalo mnoho návštěvníků a pro tyto účely navrhl R. Adam i hostinec v blízkosti sídla. Architekt také koncipoval vycházkové trasy parkem, zejména 3 míle (4,8 km) dlouhou linii západně od sídla s pokračováním okružní tra-

sy ve zvýšeném terénu až k příkopu ha-ha. Zesty byly nádherné pohledy na dům, v některých místech také přes jezera. Na trase ležela i stavba poustevny z let 1761–1762 (dnes již v ruinách). V parku byly vysazovány zajímavé rostliny z londýnských školek Jamese Scotta, bratra tehdejšího zahradníka. Jednalo se zejména o laburna – štědřence, syringy – šeříky, lonicery – zimolezy, jasmíny a v roce 1763 také rododendrony, které v té době byly v Británii již známé, ale rozšířeny byly až ve viktoriánské době.

Údržba domu a především pak rozsáhlého areálu parku byla stále obtížnější a hrozil její kolaps. Záchrana přišla v podobě finanční podpory 13,5 milionu liber z National Heritage Memorial Fund s možností využití pro renovaci stavby i celého komplexu. Z ekonomických důvodů bylo také umožněno vybudování golfového hřiště v části parku (před severní fasádou v oblasti původní obory). I když se zdá být pohyb hráčů nerušivý a bezprostředně nezasahuje do okolí unikátní stavby, návštěvník golf vnímá jako určité narušení původní autenticity jinak výborně zachovaného areálu. Od roku 1987 je Keddestone Hall v majetku The National Trust, avšak potomci původních majitelů zde v severovýchodním křídle stále žijí.

Návštěva soukromého sídla Flintham Hall v hrabství Nottinghamshire byla výjimečná, jedná se o dům s neobvyklou přístavbou, okrasnou zimní zahradou – skleníkem. Místo samo o sobě má dlouhou historii sahající do 12. století, což je do-

8

9

10

11

dnes patrné především ve sklepní části. V řadě různých majitelů a přestaveb domu je důležitý rok 1797, kdy za Thomase Thorotona vznikla nová zásadnější podoba stavby se štuky, jeho syn v roce 1820 pozval L. Wyatta, který dům ještě rozšířil, a tato podoba se zachovala dodnes. Významná však byla spolupráce s architektem Thomasem Chamberesem Hinem, jenž byl autorem originálního schématu zachování původního domu a jeho „uzavření“ do nové stavby v italském slohu (období rezidence královny Viktorie Osborne House na ostrově Wight), ale také obohacení o další části s využitím pro hospodářské funkce a dále o neobvyklou zimní zahradu-skleník, vytvořenou podle vzoru Crystal Palace (od Josepha Paxtona) v Londýně. Zaměstnáním T. Ch. Hineho, jenž dodal Flintham Hallu v té době velmi módní podobu doplněnou o skleník, který se ve své původní tvarové podobě zachoval až do současnosti, získali všichni majitelé usedlosti unikátní „šperk“, který si zaslouží speciální obdiv i péči. Nikdo by totiž nečekal daleko od Londýna tvarově tak neobvyklou stavbu velkého objemu (výška přes 12 m) s dokonale zachovaným vnitřním vybavením, tak dobře dochovanou u soukromého domu a stále sloužící svému účelu. Zimní zahrada je pomocí vysunutého lodžie, obložené dekorativním keramickým obkladem, propojena s rozsáhlou místností knihovny, jež byla také stavebním přídatkem původního domu v první polovině 19. století. Zimní zahrada s tříposchodovou mramorovou fontánou

s motivy hadů, lastur a květin, jež vévodí centrálnímu prostoru, sloužila především pro přechovávání palm a dodnes je plná zajímavých rostlin zavěšených v kovových, jakoby krajkových košíčcích.

Stavba domu se skleníkem je citlivě zasazena do okolní bukolické přírody, od níž je terasa s domem a okrasnými záhony oddělena jen neznatelným příkopem ha-ha, a tak opět hlavní pohledový vjem směrem od domu do volné krajiny zůstává plně zachován, nic jej neruší a drobná stáda krav jen dotvářejí jeho idyličnost. Stranou od domu, hned vedle nenápadné vstupní cesty, zůstává zprvu skryta za zdí užitková zahrada doplněná drobným sadem se skleníkem a oživená širokou barevnou škálou květinových záhonů.

Tento krásný komplex je dnes velmi dobře obhospodařován a spolu s krajinou, jež je jeho součástí, může být právem nazýván „nottinhgamskou pýchou“ a sloužit jako příklad domu ve viktoriánském slohu v držení původní rodiny. Je dobře, že se podařilo udržet jeho celistvost, a to i přes nepříznivé období konce 19. století, kdy pro zadlužení hrozil prodej; nakonec se však uskutečnil pouze pronájem domu s pozemky, a areál tak zůstal zachován.

Třetí týden naší poznávací cesty probíhal v hrabství Cheshire, které bych ráda prezentovala na příkladu objektu Arley Hall se zahradami. Jedná se o místo, které již od 15. století dědičně spravuje jedna rodina, jež tak získala výjimečný

Obr. 8. Arley Hall, pohled z pravidelně řešené části zahrady do krajinářsky upraveného parku. / Arley Hall, view of the park arranged by a landscape designer as seen from the symmetrically designed part of the garden.

Obr. 9. Arley Hall, pravidelná letní úprava Fish Garden. / Arley Hall, regular summer modification of Fish Garden.

Obr. 10. Arley Hall, dlouhý trvalkový záhon, ústřední motiv pravidelné části zahrad / Arley Hall, long perennial flowerbed, central motif of the symmetric part of the garden.

Obr. 11. Kedlestone Hall, Rybářský pavilón u Horního jezera v parku. / Kedlestone Hall, Fish Pavilion at the Upper Lake in the park.

vztah k jeho budování; v současnosti zde sídlí rodina vikomta Ashbrooka. Z ikonografických podkladů lze vyčíst, že základní rozvrh zahrad členěných zdmi a vzrostlými zelenými stěnami dřevin, jež posléze plynule přecházejí do volné pastvinaté krajiny, se příliš neměnil. To se však nedá říci o rozsáhlé stavbě domu, jehož dnešní podoba dle návrhu architekta Georga Lathama, pocházející z období let 1832–1845, je provedena z červeného, tzv. hollingtonského kamene, doplněného červenými cihlami, což dává domu nezaměnitelný výraz. V roce 1968 byla kvůli úsporám část domu (asi 70 pokojů – křídlo zaměstnanců) zbořena, čímž byla vážně porušena integrita celé stavby. V roce 1987 se proto rodina rozhodla pro znovupostavení ztracených částí a hmotově tak vzniklo pět nových domů a obnovil se původní dvůr.

Jak již bylo uvedeno, zahrady se na panství kolem domu rozkládaly po staletí. Dochovaný plán z roku 1744 velmi dobře ukazuje jejich kompoziční členění, kde lze rozpoznat záhony se složitými broderiovými motivy. Dnes se zahradami lze procházet po širokých travnatých chodnicích zvaných „staré cesty“, tak jak byly koncipovány a založeny v 18. století za časů sira Petera a lady Elizabeth Warburtonových, kdy oddělovaly užitkové záhony a ovocnou kulturu. Tito majitelé se také zasloužili o první zdí obehnanou zahradu a založili rozsáhlé plochy okrasných zahrad s keři a cestičkami východně od domu (viz mapu z roku 1786). Jejich pokračovatelé, Rowland a Mary Egerton-Warbur-

tonovi, v období 1840–1860 (doklad dle plánu z roku 1846) budovali další podobu zahrady, a to bez profesionálních zásahů. Jimi zvolený rozvrh zde z větší části najdeme dodnes, kdy se uplatňují vlivy a drobné změny již čtvrté generace následovníků. Práce jsou vedeny citlivě, s ohledem na historický základ a všude je patrné, že majitelé práce těší. Přestože každá generace vnesla něco svého, původní charakter zůstal zachován; patří k němu i intimita a jednoduchá elegance místa. Zahrady byly vždy nedílnou součástí větší panství. Tak tomu bylo zejména do 2. světové války, poté se jejich rozsah mnohdy redukoval, zejména pokud panství ztratila své původní majitele, avšak u Arley Hall zůstaly plně zachovány. Zahrady přežily i proto, že ve všech obdobích plnily funkci reprezentační, ale částečně i užitkovou – kuchyňské zahrady měly stejnou důležitost jako okrasné. V roce 1960 bylo zřejmé, že ponechání zahrad pouze pro soukromé účely je finančně neúnosné. Proto se rodina rozhodla pro jejich zpřístupnění veřejnosti, což se ukázalo jako velmi dobré řešení, které podpořilo úsilí všech, kdo se na zachování zahrad v jejich plné kráse podíleli. Dostalo se jim ocenění především od návštěvníků. I dnes jsou zahrady udržovány ve stylu předválečného období a reprezentují tak vzhled tehdejších tradičních panských rodinných zahrad. Do komplexu zahrad a vlastního domu se vchází dlouhou lipovou alejí, které vévodí věž s hodinami nad vstupním objektem areálu. Od něho se vinou cesty do jednotlivých samostatných zahradních oddělení, která mají svá jména. Setkáme se tak například s *Flag Garden*, jejíž název je odvozen od kamenů, kterými je dlážděna. Tato zahrada byla založena v roce 1900 Antoinette Egerton-Warburtonovou a je plná trvalkových záhonů s růžemi, levandulí a spoustou dalších květin jemných textur, lemovaných tisovými plůtky, po nichž se po desetiletí pne drobná červeně kvetoucí rostlina *Tropeolum speciosum* (lichorejšnice). Návštěvník může dále projít po terase (původní příjezdové cestě z 18. století) do míst zvaných *Furlong Walk* – pojmenování je vyjádřením anglické dálkové míry (201 m, tj. 1/8 míle). Terasa odděluje zahrady od okolního parku a přibližně v polovině její délky je cesta svedena vpravo do nejmalebnějšího a také nejznámějšího místa zahradního komplexu – *Herbaceous Border*. Je to vlastně široká travnatá cesta lemovaná dlouhým oboustranným záhonem, který hýří roztočivými tvary a barvami květin. Celý dvojitý záhon je uzavřen tisovými stěnami. Původní název místa byl *Alcove Walk*, protože je ukončeno drobnou stavbou zahradní besídky. Při porovnání s již zmíněným plánem zahrady z ro-

ku 1846 si můžeme být jisti, že zde tento záhon byl již před uvedeným datem, a lze jej tedy zařadit mezi nejstarší obdobně formované výsadby. Irský zahradník William Robinson (1838–1935) používal ve svých návrzích tento druh dvojitého barevného záhonu až daleko později. Je zajímavé, že se podařilo v záhonu udržet většinu původních rostlin, i když je samozřejmě kontinuálně doplňován novými sortami. Dbá se i na barevné schéma, které se mění s vývojem sezóny, a tak zde na počátku léta najdete spíše modrou, žlutou a stříbrnou barvu, později červenou a fialovou. Průchod pod obloukem v tisové stěně přivede návštěvníka k malebné drobné stavbě *Tea Cottage* – čajového domku, určeného původně pro posezení u čaje během zahradních slavností, dnes obklopeného sbírkou keřů (méně formální úpravy z roku 1961). Hlavní pohledová osa – *Ilex Avenue* – však vede mezi čtrnácti mohutnými válcovitými stálezelenými duby (*Quercus ilex*) a dále do parku přecházejícího do volné krajiny. Tvar a velikost dubů jsou velmi neobvyklé a vše vzniklo náhodou, respektive kvůli nemožnosti provádět patřičnou údržbu – stříhání dřevin – v období první světové války. Původní tvar dřevin byl pyramidální a výška nižší, přiměřená okolním porostům. Dnes jsou obtížně stříhány pomocí posuvné konstrukce, lešení, které je využíváno každé léto. Tato rarita byla v letech 1981–1982 téměř ztracena, neboť dřeviny silně namrzly a částečně odumřely; nakonec přežily a ozvlášťují zahrady dodnes. V blízkosti se původně nalézala část zahrady se sníženým parterem; ve 30. letech 20. století byla přeměněna na travnatý tenisový kurt a částečně také na tzv. *Fish Garden* nazvanou podle zlatých rybiček, které bývaly součástí bazénku uprostřed křížové dispozice zahrady, za níž se pravidelnost kompozice rozvolňuje a vede návštěvníka do malebných zákoutí tvořených především cizokrajními keři, doplněnými drobným jezírkem a skalkově uspořádanými kameny s alpinkami. Tato část, navržená Rowlandem a Mary, silně kontrastuje s okolní pravidelnou kompozicí a navozuje pocit procházky romantickou krajinou. Najdeme zde určitou podobnost se zahradou v Biddulph Grange v hrabství Staffordshire, kam se provdala Rowlandova sestra. Mezi nejobdivovanější části patří partie obřích azalek, rododendronů a japonských javorů. Cesta mezi „přírodními partiemi“ posléze návštěvníka zavede opět mezi pravidelně uspořádané záhony *The Walled Garden*, tedy zahrady vymezené zdí, sloužící jako kuchyňská, kde najdeme i ovocné stromy, přísně vedené na konstrukcích zdí. Bylinky, zelenina, letničky i trvalky potěší oči návštěvníků v každou roční dobu. Původní rozvrh

sledoval snadný přístup ke všem záhonům a rozmanitým pěstovaným rostlinám, nepodařilo se jej však udržet. V období 1946–1960 byla zahrada vedena pro komerční účely pěstování, později se opět z větší části kompozičně vrátila do původních forem a rodina zde i dnes pěstuje zeleninu a ovoce pro své účely. Pro možnost delších vycházek do okolí domu slouží park, v němž je umožněn volný pohyb návštěvníků; ti jsou vedeni do tzv. Grove – háje či lesíka –, který leží ve větší vzdálenosti severně od domu a překvapí širokou škálou barevně i tvarově zajímavých dřevin. Komplex zahrad je navíc obohacen travnatými částmi vymezenými pro piknik a různé hry. Tak mohou být naplněna očekávání všech návštěvníků různých věkových skupin i zájmů a Arley Hall je i nadále vyhledávaným živým místem.

Vzhledem ke skutečnosti, že vývoj anglických zahrad a parků zůstal ve většině případů po staletí přirozený a kontinuální, byla pro mne možnost jejich detailního studia velmi cenná. Metody přípravy a studia materiálů před jakýmkoliv zásahem do kompoziční podstaty zahrad a parků jsou obdobné jako na našem území, bohatší většinou bývají ikonografické zdroje, které jsou systematicky ukládány a vedeny v archivech jak rodinných, tak jednotlivých hrabství. Vlastní průběh rehabilitačních zásahů je možné kvalifikovat jako benevolentnější, především se jedná o míru nových prvků, ať stavebních či vegetačních. Představitelé obdobných britských institucí, jako je Národní památkový ústav, se však vždy snaží o zachování dostatečné autenticity místa a výborné zdokumentování veškerých zásahů. Zásadní rozdíl oproti naší republice však vidím v následné péči o obnovené areály, běžná péče a údržba je na vynikající úrovni. Výborná, a nám prozatím cizí, bývá práce dobrovolných sdružení – Garden Trust na regionálních úrovních, jejichž specialisté i vhodně vedení zájemci z řad laické veřejnosti vyhledávají podklady pro průzkumy sledovaných lokalit, kde mají proběhnout rehabilitační práce na zahradách a v parcích. Dalším z příkladů vhodných k následování je schopnost propagace, upřímné nadšení a také vedení zájemců o dobrovolnou práci v zahradách a parcích. Je potěšující pozorovat nadšení lidí, kteří si vytvořili pevný vztah k areálu ve svém okolí a doslova žijí vším, co se v něm odehrává. Tento mile přirozený zájem a vztah k prostředí u nás stále chybí a je nutné jej teprve vybudovat.

Translation of article on page 234